

Σκέψεις και βιώματα από τη διδασκαλία και την έρευνα

Κώστας Συρμακέζης, Ομότιμος Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Αισθάνομαι πολύ μεγάλη χαρά και ακόμη μεγαλύτερη συγκίνηση από την ιδιαίτερα τιμητική για μένα πρόσκλησή σας για να παρευρεθώ στη σημερινή εκδήλωση, και μάλιστα τιμώμενος.

Έχουν περάσει πενήντα πέντε χρόνια από το φθινοπωρινό εκείνο πρωινό του 1962, όταν πέρασα για πρώτη φορά την κεντρική πύλη του Πολυτεχνείου στην Πατησίων, για να βρεθώ σαν πρωτοετής φοιτητής στο άγνωστο, αλλά και μαγικό για μένα, περιβάλλον της Σχολής μας.

Στην αρχή της σύντομης αυτής παρουσίασης, θα ήθελα να θυμηθώ και να αποτίσω φόρο τιμής σε όλους τους δασκάλους μου κατά την κρίσιμη πενταετία των βασικών σπουδών μου στη Σχολή μας. Κυρίως προς τον Ευτύχιο Κοκκινόπουλο, τον επιστήμονα και άνθρωπο, στον οποίο και οφείλω την παραμονή και την σταδιοδρομία μου μέσα σε αυτό το Ίδρυμα.

Γυρίζοντας στο σήμερα, θέλω να σας πω ότι αισθάνομαι ιδιαίτερα ευτυχής για τη μακρά διαδρομή μου στο χώρο αυτό, και για τις σταδιακές ακαδημαϊκές μου ιδιότητες, που με οδήγησαν στον τίτλο του καθηγητή. Μια διαδρομή με παρουσία συνεχή, αποκλειστική και έντονα αυτοκριτική. Μια παρουσία που μου επέτρεψε να αφοσιωθώ στην εκπαίδευση και την έρευνα, κυρίως όμως στην ουσιαστική αλληλο-εξυπηρέτηση των δύο. Μέσα από μια πορεία, λίγο «αιρετική» όπως τη χαρακτήρισε ο συνάδελφος Μανώλης Παπαδρακάκης σε κάποια εκδήλωση που έγινε παλιότερα. Θα συμφωνήσω. Αλλά, θα ήθελα να συμπληρώσω σήμερα, και «μια πορεία δογματικά προσηλωμένη στους ευγενείς στόχους της».

Μια παλιά κινέζικη παροιμία λέει ότι αν θέλεις να οργανώσεις υπεύθυνα την κοινωνία σου για ένα χρόνο φύτεψε δημητριακά, αν θέλεις να την οργανώσεις για πέντε χρόνια φύτεψε δέντρα, αν θέλεις να την οργανώσεις για εικοσιπέντε χρόνια, οργάνωσε καλά την παιδεία σου. Και εγώ θεωρώ σπουδαίο για μένα το ότι μου δόθηκε από πολύ νωρίς η ευκαιρία να αντιληφθώ, το πόσο σημαντική είναι για τον τόπο η προσφορά μιας ουσιαστικής και σωστής εκπαίδευσης, σαν και αυτήν που προσέφερε και προσφέρει η σχολή μας.

Αλλά και πόσο σημαντικότερο είναι και το να συμμετέχεις προσωπικά και ενεργά σε αυτήν την προσπάθεια. Κάτι που οι παλιοί μου μαθητές, που συχνά - πυκνά συναντώ, μου το επιβεβαιώνουν συνεχώς.

Στα σαράντα χρόνια της εκπαιδευτικής μου πορείας έχω πλήρως πεισθεί για την πρωταρχική σημασία που έχει, σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, η απαρχής «προσέγγιση» του διδάσκοντα με τον διδασκόμενο. Είναι απαραίτητο για τον πρώτο να αποβάλει το μανδύα της απρόσιτης αυθεντίας μπροστά στον διδασκόμενο, ώστε ο τελευταίος να μπορέσει να καταπολεμήσει το φυσιολογικό δέος του απέναντι στον διδάσκοντα – πρότυπο. Να πεισθεί δηλαδή, ότι και αυτός, εφόσον αφιερώσει τον κατάλληλο χρόνο, να σκεφθεί, να φανταστεί, να συγκρίνει, να κατανοήσει, και να διαπιστώσει μόνος του ότι το ανθρώπινο μυαλό, με όπλα τα δύο πανίσχυρα εργαλεία του, τη φαντασία και τη λογική, χρησιμοποιώντας με αυστηρό τρόπο τη λογική επαγωγή, μπορεί να «χτίσει» τη γνώση, φθάνοντας σιγά – σιγά και ομαλά στην κατανόηση των πιο δύσκολων εννοιών.

Και τότε θα έχει συμβεί το επιδιωκόμενο, να έχει γίνει καλύτερος και από το δάσκαλό του.

Η ανάγκη γίνεται ακόμη μεγαλύτερη σήμερα, όπου η εξειδικευμένη γνώση και παράγεται με εκπληκτική ταχύτητα, αλλά και απαξιώνεται εξίσου γρήγορα. Οπότε ο διδασκόμενος, δεν αρκεί πλέον να μαθαίνει μόνο τις εξειδικευμένες γνώσεις, αλλά κυρίως να μαθαίνει την ίδια τη δύσκολη διαδικασία του πως να μαθαίνει μόνος του.

Κάτω από τα δεδομένα αυτά, οφείλω να ομολογήσω ότι βρέθηκα πολλές φορές σε δυσκολία να απαντήσω αξιόπιστα σε ερωτήματα των φοιτητών μου. Δυσκολία που ήταν τόσο μεγαλύτερη, όσο πιο απλό και προφανές ήταν το ερώτημα.

Και το αποκορύφωμα ήρθε το 2003, όταν ο γιός μου, ο Κυριάκος, πρωτοετής φοιτητής πια εδώ στο Πολυτεχνείο, στη Σχολή Μεταλλειολόγων – Μεταλλουργών, με ρώτησε το πολύ απλό και προφανές: ποιά θα ήταν ακριβώς το περιεχόμενο της δουλειάς του σαν μηχανικού και τι σημαίνει σχεδιασμός, μελέτη μιας κατασκευής. Ακολούθησα τότε, από ανάγκη, ένα κυκλωτικό δρόμο.

Και ξεκινήσαμε μεταξύ μας μία μεγάλη συζήτηση - αναζήτηση, σε μια προσπάθεια να περιγράψουμε και να αναδείξουμε τον πραγματικό ρόλο, την ουσιαστική δουλειά του μηχανικού. Αρχίσαμε να μαζεύουμε φωτογραφίες από εφημερίδες, από περιοδικά, από το διαδίκτυο. Φωτογραφίες της καθημερινότητας που αρχίσαμε να τις σχολιάζουμε με το μάτι του μηχανικού.

Το πείραμα πέτυχε, η δουλειά μας άρεσε και στους δύο. Βάλαμε λεζάντες στις φωτογραφίες, κατά καιρούς προσθέταμε και άλλες φωτογραφίες στη συλλογή. Οι φωτογραφίες ομαδοποιήθηκαν σε κατηγορίες με αυτοτελή η κάθε μία εννοιολογικά χαρακτηριστικά. Και σήμερα έχουμε έτοιμο ένα μικρό βιβλίο μας, των 200 σελίδων, απλό και προσιτό, που θα μπορούσε να ενθαρρύνει οποιονδήποτε νέο σπουδαστή έχει την ίδια εύλογη απορία στα πρώτα του βήματα σαν μηχανικού. Σύντομα θα μπορέσουμε να το κυκλοφορήσουμε.

Η έρευνα μέσα στο πανεπιστήμιο πρέπει, κατά την γνώμη μου, να περιλαμβάνει με σαφήνεια στους στόχους της και να εξασφαλίζει την μελλοντική ενσωμάτωση των αποτελεσμάτων της στη διδασκαλία.

Αναζητώντας το καινούργιο και το διαφορετικό, είχα την τύχη να ασχοληθώ συστηματικά τα τελευταία εικοσιπέντε χρόνια της θητείας μου στο πολυτεχνείο, και σαν δάσκαλος αλλά και σαν ερευνητής - μηχανικός, με το αντικείμενο της προστασίας των ιστορικών κατασκευών και μνημείων. Ένα πρόβλημα που το αντιμετώπισα για πλήθος περιπτώσεων, ελκυστικό αλλά συνάμα και πολύπλοκο, ιδιαίτερα για τον ελληνικό χώρο όπου ο κίνδυνος ενός ισχυρού σεισμού είναι πάντοτε υπαρκτός. Για το τεράστιο αυτό θέμα, θα ήθελα να σταθώ σε δύο μόνο σημεία.

Το πρώτο αφορά την ανάγκη για μία διακλαδική συνεργασία. Είναι τεράστια η ατομική ικανοποίηση που αισθάνεται κάποιος όταν συμβάλλει ουσιαστικά στη διατήρηση κάποιου στοιχείου της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Οι αποφάσεις όμως για μία σωστική παρέμβαση σε ένα μνημείο, πρέπει να λαμβάνονται συλλογικά, με συνεκτίμηση όλων των επιστημονικών απόψεων – απαιτήσεων των εμπλεκόμενων ειδικοτήτων, οι οποίες μόνο λίγες δεν είναι. Προϋπόθεση για αυτό είναι η αλληλοκατανόηση. Ξαναγουρίζουμε έτσι στο προαπαιτούμενο «παιδεία», με την ευρεία της πια εδώ έννοια της καλλιέργειας, και όχι τη στενή των τεχνικών λεπτομερειών.

Το δεύτερο έχει να κάνει με τις μεθόδους που θα χρησιμοποιηθούν. Η αρχή της αντιστρεψιμότητας πρέπει να κυριαρχεί ώστε οι επόμενες γενιές να

μπορούν να ξαναφέρουν το μνημείο, αν χρειαστεί, εκεί που το βρήκαμε εμείς σήμερα πριν τις παρεμβάσεις μας, και χωρίς παραμένουσες επιρροές από αυτές. Στόχος δύσκολος. Η σύγχρονη τεχνολογία όμως παρέχει τέτοιες δυνατότητες. Και θα ήθελα να αναφερθώ εδώ στη σχετική μεθοδολογία που αναπτύξαμε, εδώ και αρκετά χρόνια στο Ε. Μ. Πολυτεχνείο με τους συνεργάτες μου. Ξεφεύγοντας από τις καθιερωμένες μεθόδους πολιτικού μηχανικού, και χρησιμοποιώντας ειδικά στοιχεία μηχανολογικής προέλευσης (όπως αποσβεστήρες) αλλά και την ίδια τη νανοτεχνολογία, καταλήξαμε να προτείνουμε μεθόδους αποκατάστασης των μνημείων, και ασφαλείς, αλλά και αντιστρέψιμες. Μια μεθοδολογία που θέλει την αυξημένη ασφάλεια της κατασκευής να εξασφαλίζεται, όχι συνεχώς, αλλά μόνο για τα μικρά κρίσιμα χρονικά διαστήματα που απαιτείται (π.χ. κατά τη διάρκεια ενός σεισμού). Και αποτελεί δικαίωση για μένα το ότι, ακόμη και σήμερα, εξακολουθώ να δέχομαι σημαντικές προσκλήσεις και να συμμετέχω σε διεθνή επιστημονικά φόρα, με συναφές αντικείμενο.

Η μακρόχρονη ενασχόλησή μου με το αντικείμενο των ιστορικών κατασκευών, με έκανε να σταθώ με ιδιαίτερη προσοχή και σε μία προσωπική μου περίπτωση. Όταν χρειάστηκε να διαχειριστούμε, με την οικογένειά μου, το ημι-ερείπωμένο οικογενειακό αγρόκτημα, ηλικίας μερικών αιώνων, στην Ελάτεια της Λάρισας, αλλά και όλα τα χρηστικά αντικείμενα της εποχής που βρέθηκαν μέσα σε αυτό, αποφάσισα ένα τολμηρό πολιτιστικό εγχείρημα: να αποκαταστήσω τα πράγματα στην αρχική μορφή τους, όπως ήταν και λειτουργούσαν μέχρι πριν πολλές δεκαετίες, αναβιώνοντας έτσι την ατμόσφαιρα της τότε καθημερινής ζωής, μιας ολόκληρης εποχής που πέρασε. Έτσι, μετά από μία δύσκολη ανάμειξη της μνήμης του παρελθόντος με την πραγματικότητα του σήμερα, δημιουργήθηκε το «Μουσείο Θεσσαλικής Ζωής Οικογένειας Συρμακέζη», ένας πρωτότυπος πολιτισμικός πολυχώρος, «κατ' εικόνα και ομοίωση» με την παλιά κατάσταση, που παντρεύει την παράδοση με την σύγχρονη τεχνολογία.

Αν με ρωτήσετε, ακόμη και σήμερα, δέκα χρόνια αφότου μπήκε μπροστά η εφαρμογή της ιδέας, δεν είμαι σε θέση να σας πω με βεβαιότητα το τι ήταν αυτό που μας έσπρωξε να δημιουργήσουμε αυτόν τον πολυχώρο. Μπορώ όμως να σας απαντήσω έμμεσα για το αποτέλεσμα, με τη φράση που, ένας

δωδεκάχρονος μαθητής – επισκέπτης της έκτης δημοτικού, έγραψε στο βιβλίο εντυπώσεων: «επιτέλους λίγο φως μέσ’ το απέραντο σκοτάδι».

Στο σημείο αυτό θέλω να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου, τη σύζυγό μου Δέσποινα και τα παιδιά μου Κυριάκο και Εβελίνα, όχι μόνο για τη σταθερή συμπαράστασή τους και την ταλαιπωρία τους σε όλες τις φάσεις του ιδιότυπου και τολμηρού αυτού εγχειρήματος, αλλά και για τη σθεναρή διαχρονική υποστήριξή τους στην ακαδημαϊκή μου πορεία των τελευταίων δεκαετιών. Και όσον αφορά το παραπάνω εγχείρημα, οφείλω να επεκτείνω τις ευχαριστίες μου και στα δύο νεότερα εξ αγχιστείας μέλη της οικογένειας, την Ελένη και το Γιώργο, οι οποίοι ένθερμα άρχισαν και αυτοί να το υποστηρίζουν, όταν το γνώρισαν από κοντά.

Κατά την υπερ-εικοσαετή θητεία μου στην Επιτροπή Συντηρήσεως Μνημείων της Ακρόπολης, ως υπεύθυνος για τη στατική – αντισεισμική προστασία των μνημείων της, μου άρεσε, κάθε φορά που βρισκόμουν στο λόφο της Ακρόπολης, να στέκομαι και να παρατηρώ τον γαλάζιο συνήθως ουρανό της Αθήνας που συμβολίζει το χώρο μέσα στον οποίο ζούμε. Και την προβολή των μνημείων μέσα σε αυτό το γαλάζιο. Την προβολή των μαρμάρων, που συμβολίζουν το πραγματικό μέγεθος του χρόνου και την αδήριτη, άρα, ανάγκη μιας πολιτιστικής συνέχειας από γενιά σε γενιά. Και να αισθάνομαι συνειρμικά τη δικαίωση του ποιητή: «Σε τούτα εδώ τα μάρμαρα, κακιά σκουριά δεν πιάνει».

Θέλω λοιπόν και εγώ σήμερα να χρησιμοποιήσω πάλι τους στίχους αυτούς, για να σας εκφράσω, κυρίως προς τους νεότερους, την αισιοδοξία μου για το μέλλον. Ίσως στην Ελλάδα του 2018, μια τέτοια αισιοδοξία να ηχεί παράφωνα. Στην ιστορία όμως αυτού του τόπου η σημερινή κρίση δεν είναι ούτε η πρώτη, ούτε η χειρότερη. Μπορούμε λοιπόν να τα καταφέρουμε, σαν άλλοτε, με λίγη μόνο παραπάνω προσοχή και αυτοπεποίθηση. Όλα μπορούν να γίνουν αρκετά γρήγορα, αρκετά καλύτερα. Αρκεί να γίνουμε περισσότερο πολίτες και λιγότερο άτομα. Και να αυξήσουμε όλοι επειγόντως το βαθμό της ατομικής μας μετριοφροσύνης αλλά και της κοινωνικής μας ευαισθησίας και αλληλεγγύης. Στην ανεπάρκεια των οποίων οφείλεται, κατά τη γνώμη μου, σε μεγάλο βαθμό, η σημερινή κατάσταση που βιώνουμε.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχηθώ, Κύριε Πρύτανη, Κύριε Κοσμήτορα, την καλύτερη δυνατή πορεία σε ετούτο εδώ το Ίδρυμα, σε ετούτη εδώ τη Σχολή, την οποία την είχε, την έχει και θα την έχει για πάντα ανάγκη ο τόπος.

Με τιμά η σημερινή παρουσία όλων σας σε αυτή την αίθουσα. Με τιμά και η υπομονή που είχατε να με ακούσετε σε αυτή την εκ βαθέων αναφορά μου για τη μακρά διαδρομή μου μέσα στον αγαπημένο μου αυτό χώρο.

Σας ευχαριστώ από το βάθος της καρδιάς μου.

ΑΘΗΝΑ, 6 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2018

Κώστας Συρμακέζης